

Kort om mänskliga rättigheter och WTO

De mänskliga rättigheterna

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Så inleds FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Den skrevs efter andra världskriget med de fruktansvärda övergreppen mot mänskligheten i färskt minne. Förklaringen handlar inte bara om rättigheter, den ställer också krav på internationella och sociala reformer. Målet är att skapa en värld där alla har möjlighet att utöva sina rättigheter. Alla länder är skyldiga att genom internationellt samarbete se till att förändra den sociala strukturen så att alla människor i hela världen får bättre livsvillkor. FN:s förklaring följdes så småningom av internationellt bindande avtal; konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, och konventionen av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Båda är lika viktiga och lägger grunden för varje människas möjlighet att leva ett värdigt liv.

FN och WTO

De mänskliga rättigheterna är internationell lag och bindande för alla regeringar som har skrivit under konventionerna. Men trots det är konventionerna inte överordnade WTO:s handelsregler. I praktiken innebär det att FN:s regler är svagare än WTO:s, bl a eftersom WTO har möjligheten att införa sanktioner mot en medlemsstat som inte följer avtalen. Någon sådan sanktionsmöjlighet finns

inte när det gäller de mänskliga rättigheterna.

WTO avtal har också praktiskt större betydelse för nationell lagstiftning och vanliga människors liv.

Konflikt mellan handelsregler och mänskliga rättigheter

Många folkrörelser har uttryckt oro över att WTO:s regelverk ibland krockar med efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Det är svårt att peka på någon specifik WTO-regel som i sig själv bryter mot de mänskliga rättigheterna. Men sättet som vissa regler tillämpas på hotar eller står i direkt konflikt med främjande av de mänskliga rättigheterna. Dessutom finns några grundläggande problem med WTO som får effekter för de mänskliga rättigheterna.

WTO är odemokratiskt: Handelsreglerna utformas i slutna rum, utan allmänhetens insyn. Rika länder har mer resurser och makt i förhandlingarna och det råder stor brist på öppenhet.

Lokalt anpassad politik begränsas: Handelsreglerna är så detaljerade att de ofta begränsar enskilda länders regeringar och parlament att utforma politiken så att den skyddar utsatta grupper, miljön eller inhemskt jordbruk. Vissa regler kan krocka med möjligheten att säkra grundläggande service som hälsovård eller vatten eller utforma en lokalt anpassad politik för utveckling, WTO reglerna kan förbjuda regeringarna att gynna missgynnade grupper trots att det är deras skyldighet enligt de mänskliga rättigheterna.

Utsatta grupper drabbas: WTO:s regler för handelsliberalisering är i teorin neutrala när det gäller kön, etnicitet, och klass. Men i praktiken är effekterna mer negativa för sårbara eller marginaliserade människor som småjordbrukare, isolerade befolkningsgrupper, etniska minoriteter och kvinnor. Ofta leder WTO:s regler till att orättvisor och obalanser fördjupas istället för att utjämnas.

Vill du läsa mer om konflikterna mellan WTOs handelsregler och mänskliga rättigheter, se MR-organisationen 3Ds hemsida: www.3dthree.org.

TRIPS och rätten till mat och hälsa

Ett tydligt exempel på hur WTO-avtalen kan hamna i konflikt med de mänskliga rättigheterna är TRIPS-avtalet, som bland annat reglerar om patent:

FN-kommissionen för mänskliga rättigheter har konstaterat att det finns konflikter eller möjliga konflikter mellan FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna och TRIPS-avtalet bland annat inom följande områden:

- TRIPS-avtalet ger företag möjlighet att ta patent på genetiskt modifierade organismer, till exempel växter. Att företag köper rätten till en växt innebär att ingen annan får sälja den. Det har lett till att bönder fått svårt att få tag på billigt utsäde som är anpassat till den egna kulturen, till jordmånen och klimatet. Detta står i konflikt med rätten till mat.

- Folk får mindre kontroll över sina egna naturresurser och genetiska resurser, till exempel förädlade grödor som ris och majs eller örter som används i naturläkemedel. Företag tar patent på naturliga bekämpningsmedel för jordbruket som använts traditionellt i generationer. Folket mister då sin rätt att använda och sälja bekämpningsmedlet som tidigare.
- När företag tar patent på läkemedel innebär det ofta att priserna är höga. Billiga kopior tillåts inte, därför är det för många fattiga människor omöjligt att få ihop pengar så att det räcker till medicin. Det krockar med rätten till hälsa.

På WTOs ministermöte i Doha 2001 beslutades att TRIPS-avtalet inte ska hindra medlemsländerna från att vidta åtgärder för att skydda folkhälsan. De ”undantagsklausuler” som skapades efter deklarationen är dock så svåra att genomföra att det enligt bl a FNs utvecklingsorgan UNDP knappast är troligt att de kommer att kunna användas. Problemet är att när allt fler länder tvingas anpassa sig till TRIPS minskar tillgången till billiga livräddande mediciner.

För mer information om mänskliga rättigheter och handelsregler:

www.ichrdd.ca www.diakonia.se www.3dthree.org

År 2003 hade WTO 146 medlemmar.

- 116 av dessa medlemsländer hade ratificerat den internationella deklarationen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
- 119 hade ratificerat den internationella deklarationen om medborgerliga och politiska rättigheter.

FNs generalförsamling antog deklarationen om rätten till utveckling 1986. Den definierar utveckling som en mänsklig rättighet. Tänk om de mänskliga rättigheterna blev det övergripande ramverket för internationell handel. Vad skulle det innebära för WTOs handelsregler?